

નરસિંહ મહેતા કૃત
સુદામાચરિત કહેદારા

સંપાદક
મગનલાલ પ્રભુદાસ દેસાઈ

નવજીવન કાર્યાલય
અમદાવાદ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
(ગૂજરાતી કૌટુંબિક વિભાગ)

અનુક્રમાંક ૨૩૭૪૮- કિંમત-૧-૬.

ગ્રંથનામ સુદામાપુત્ર, કેદાર

વર્ગિક ૭-૧-૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાવલિ-પુ. ૨૪

નરસિંહ મહેતા કૃત

સુદામાજીના કેદારા

સંપાદક

મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ

નવજીવન કાર્યાલય

અમદાવાદ

મુદ્રક અને પ્રકાશક
જીવણુ ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ
નવજીવન મુદ્રણાલય, કાળુપુર, અમદાવાદ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

ક્ર. - ૧૨ ૨૩ ૧૯૭૬

પ્રથમ આવૃત્તિ, પ્રત ૧૫૦૦

સંપાદકનું નિવેદન

આપણી ભાષામાં બે લોકપ્રિય સુદામાચરિત છે—
પ્રેમાનંદનું લોકરસભયું એક, ને બીજું નરસૈયાનું ભક્તિ-
રસભયું. તેમાંનું પહેલું થોડા વખત ઉપર જૂની હાથપ્રતો
પરથી સંપાદન કરી, વિદ્યાપીઠ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયું છે.
તેની જ સાથે મહેતાજીનું પણ નાનકડું સુંદર સુદામા-
ચરિત હોય તો ચોપડીની શાળોપયોગિતા વધે એમ
વિચારી, તે પણ પુરવાણીરૂપે આપ્યું હતું, જેનો પાઠ ચાલુ
કાવ્યદોહનનો જ લઈ લીધેલો. ત્યાર બાદ મહેતાજીકૃત
'કુંવરબાઈનું મામેરું'ની હાથપ્રત જોતાં, સાથે 'સુદામાજીના
કેદારા' નામથી તેમનું 'સુદામાચરિત' હતું તેય જોયું. તો
તેમાં ને કાવ્યદોહન-પાઠમાં ઘણા ને મહત્વના ફેરફાર જોવા
મળ્યા. તે ઉપરથી તેની વધુ હાથપ્રતોની તપાસ કરતાં
ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીને તાજેતરમાં મળેલી બે વધુ
પ્રતો છે એમ જાણ્યું. આમ ચાર હાથપ્રતો થઈ:

હા. ૧ તે ડાહીલક્ષ્મી લાઇબ્રેરી (નડિયાદ) ની
વિ. સં. ૧૮૫૪ની લખેલી પ્રત. ગુજરાતી લિપિમાં ચોખ્ખી
લખેલી છે ને તે આધારપાત્ર પ્રત લાગી છે. બધીમાં
જૂનામાં જૂની છે.

હા. ૨ તે જ લાઇબ્રેરીની વિ. સં. ૧૮૭૩ના
અરસાની લખેલી. માથા વિનાના નાગરી અક્ષરમાં ઠીક
સાફ લખેલી છે.

ગૂ. ૧ ગૂ. વર્નાક્યુલર સોસાયટીની વિ. સં. ૧૯૦૭ની
લખેલી પ્રત. સારો ચોખ્ખો મદદરૂપ પાઠ મળે છે.

ગૂં ૨ તે જ સંસ્થાના સંગ્રહની હાથપ્રત. ૫૦-૬૦ વર્ષથી જૂની ન હોય. (વર્ષ લખ્યું મળતું નથી.) કાગળ મિલના જેવો લાગે છે.

ઉપરાંત બૃહત્કાવ્યદોહનનો પાઠ (સંજ્ઞા ૩૧૦) વિ. સં. ૧૯૪૬ માં પ્રસિદ્ધ થયો છે.

આ સામગ્રીમાંથી પ્રમાણભૂત પાઠ તૈયાર કરીને પ્રેમાનંદના 'સુદામાચરિત'ની પુરવણીરૂપે અપાયા હોત, તો આ ચોપડી અલગ ન કરવી પડત. પરંતુ તે ચોપડી બહાર પડ્યા પછી આ શોધન કરવાનું બન્યું, એટલે નાની પુસ્તિકારૂપે ને પોથીમાં મળતા તેના જૂના નામે બહાર પાડવામાં આવે છે, જેથી વાચકોને તે મળી શકે. પેલી ચોપડીના ખરીદનાર આ ચોપડી પણ લે એવી ભલામણ છે.

ચાલુ પાઠમાં કેટલાંય એવાં સ્થાનો છે, જેમનો અર્થ અસ્પષ્ટ ને અગમ્યવત્ છે. છતાં શિક્ષકો કઈ રીતે તેનો અર્થ અટસટ ગોઠવતા હશે, એ એક ગમતની વાત છે. આ પાઠથી એવાં ઘણાં સ્થાનો સુધરે છે, ને પાઠ સરળ બને છે. પરંતુ મોટા ને મહત્ત્વનો સુધારો તો બીજો છે :

ચાલુ પાઠમાં આઠમું પદ જૂની ત્રણે હાથપ્રતોમાં નથી; કુલ ૮ પદમાં ચરિત્ર પૂરું થાય છે એમ ઉદ્દેશ્ય છે. વધારાનું તે પદ ગૂં ૨ માં જ છે. અને તે પદનો અર્થ જુઓ તો પ્રેમાનંદી ચરિતનો ભાવ તેમાં ધુસારેલો સ્પષ્ટ લાગે. આમ આ પદ ચોખ્ખું ક્ષેપક ઠરે છે; તેની સાથે નરસિંહકૃત ચરિત નિર્ભેળ ભક્તિરસનું કાવ્ય ને શ્રીમદ્-ભાગવતને પૂર્ણ અનુસરતું માલૂમ પડે છે. આ એક મોટી બીનાનો સુધારો આ પાઠથી થાય છે.

આઠમું (ક્ષેપક) પદ ગૂં ૨ માં મળે છે. એટલે વિ. સં. ૧૬૦૭ પછીનો ઘુસાડો તે ઠર્યો. કાં ૧૦ માં તેનો પાઠ ગૂં ૨ થી જુદો છે. એ ક્ષેપક પદ મુખ્ય પાઠાંતર સાથે આમ છે :

‘વિપ્ર ચાલ્યો વળી, કૃષ્ણ સાથે મળી,
ચિત્તમાં શોચ વિચાર કરતો :
આપ્યું તો કાંઈ નહિ, ત્રીઠ જાણી નહિ,—
તે તણો શોચ હૃદયે જ ધરતો. ૧

અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ધણી, નવે તે નિધ તણી,
સુખસંપત્તિ રહ્યો ભોગ માણી,
કામિની વચને^૧ ફરી આંહી હું આવિયો,
અમ તણી પીડર તે નવ જાણી. ૨

‘દીનદયાળ જાણી હું આવ્યો’તો જાણવા’,
મન વિષે વિપ્રને દુઃખ લાગ્યું;
‘અંતરજામીએ મન જાણ્યું નહિ,
તે કને મુખથી શું રે માગું ? ૩*

હું મિત્ર મોહન તણો, મુને કાંઈ આપ્યું નહીં,
કામિનીને ઉત્તર શું રે કહીશું ?
બાળગોપાળ સહુ વાટ જોતાં હશે,
તેને તે અમો જઈ શું રે દઈશું ? ૪
નયાણે આંસુ ઝરે, મુખ નિસાસા ભરે,
કર્મ તણી નિશ્ચે એ વાત ધારી,

૧. ‘કથને હું કારિકા.’ કાં ૧૦

૨. ‘ત્રીઠ તો’ કાં ૧૦

* આ આખી દૂંક કાં ૧૦ માં નથી. ગૂં ૨ માંથી છે.

નરસૈનો નાથ તો અતિ ઘણો લોભિયો

એક પીતાંબર આપ્યું તે લીધું ઉતારી.'૩ ૫

એટલે, સ્વીકારેલા પાઠમાં આ ક્ષેપક માનેલા પદને સ્થાન આપ્યું નથી.

અંતમાં, શ્રી. ડાહીલક્ષ્મી લાઇબ્રેરીના મંત્રી ને મારા એક પૂજ્ય શિક્ષક શ્રી. પોપટલાલ યાજ્ઞિકનો આભાર માનવાનો રહે છે. ઉપર જણાવેલી પ્રતો તેમણે વગર કશી બાંધણી માગ્યે પોતાના નામ પર લખીને મને આપી, તે માટે વિદ્યાપીઠ તરફથી એમનો ને તે સંસ્થાનો આભાર માનું છું.

તા. ૫-૬-૪૨

૩. કાઠ માં ૪-૫ દૂંક આમ છે —

‘બાળગોપાળ જે વાટ જોતાં હશે,

તેહને જોઈ અમો શુંય કહીશું ?

મિત્ર મોહન તણું હેત જ્યારે પૂછશે,

કામિનીને ઉત્તર કેમ કહીશું ?

એમ ચિન્તા કરે, નેત્રથી નીર ઝરે,

કર્મની વાત મન માંહી ધારી;

નરસૈનો નાથ તો અતિ ઘણો લોભિયો,

પીતાંબરી પણ લીધી ઉતારી.’

‘સુદામાજીના કેદારા’^૧

૧

જહુપતિ નાથ તે મિત્ર છે તમ તણા,
જાઓ વેગે કરી કૃષ્ણ પાસે;
પ્રીત પૂરવ તણી. હેત ધરશે હરિ,
મનના મનોરથ સફળ થાશે. જહુપતિ૦ ૧

:ધેર બાળક સહુ દુઃખ પામે બહુ,
વસ્ત્ર ને અન્નથી રહે છે ઊણા;
નિર્ધન સરજ્યાં તે પુણ્ય કીધા વિના,
કર્મ્યા દોષ તે આવી પૂણ્યા. જહુ૦ ૨

જગતપતિ જદવો ભક્તિવશ^૨ માધવો,
કરશે કરુણા પ્રભુ, દીન જાણી;
ગોમતીરનાનથી કોટિ અધ નાસશે,
નીરખતાં કૃષ્ણજી^૩ પ્રેમ આણી. જહુ૦ ૩

કૃષ્ણને હળીમળી શીઘ્ર આવો વળી,
જાણશે ત્રીઠ^૪ તે અંતરજામી;
વીનતી મન ધરો, આળસ પરહરો,
સાજ થાશે નરસૈનો સ્વામી. જહુ૦ ૪

૧. ‘સુદામાજીની પરભાતી’ — ગૂ૦ ૧; ‘સુદામાજીનાં પરભાતિયાં’ — ગૂ૦ ૨.

૨. ‘ભક્તવત્સલ ભલો’ — ઠા૦ ૨.

૩. ‘કૃષ્ણશું’ — ગૂ૦ ૧; ‘કૃષ્ણજીને’ — ગૂ૦ ૨.

૪. ‘પ્રીત’ — ગૂ૦ ૧; ‘પ્રીત પ્રભુ’ — ગૂ૦ ૨.

સાંભળો ભામિની, યવણ ધરો કામિની,
 કાણુ હું ! કિંકર કૃપણ પાપી;
 ત્રિભુવનતાત તે મહીપતિ માધવો,
 ત્યાં કેમ બોલાય મેં વાત ચાંપી ? સાંભળો ૦ ૧
 દિવસ ઘણા થયા બાલપણને ગયાં.
 નરપતિ ન^૧ જાણે પ્રીત જૂની;
 દુર્બળ રંક હું ભિક્ષુક બાપડો,^૨ —
 નવ લેઉં ચોકસી બોટી ચૂની. સાંભળો ૦ ૨
 ઉગ્રસેન, અકૂર, ને ત્યહાં આધવ,
 બળિભદ્ર ને અનિરુદ્ધ પાસે;
 કોટિ જોદ્ધા જયહાં, બિભો જઈ રહું કીહાં ?
 કાણુ આવી મારો હાથ સહાશે ? સાંભળો ૦ ૩
 રતનજડિત મણિ કાંતિ ભાસે ઘણી,
 તિમિર નાવે તેની જ્યોત પાસે;
 કેમ બોલી શકું ? વેણુ વદતો થકું,^૪
 ધમણુ ધમી રહું શ્વાસોશ્વાસે. સાંભળો ૦ ૪

૧. 'જાણે શું' — ગૂં ૨; 'નવ પ્રીતે' — કા ૦.

૨. 'શ્રીપતિનાથ એ, રંક હું બાપડો' — ગૂં ૨.

૩. 'લહે' — ૬૧૦; 'જેમ ચોકસીને ઘેર બોટી ચૂની' —

ગૂં ૨.

૪. 'થકા' — ગૂં ૧, ૨.

૯

મૌન બેસી રહો, મુખદુઃખ સહુ સહો,
કીધલું કર્મ તે ભાગ્ય ચોંટયું;
દુરિજન લોક તે મુખ^૧ લવતાં રહે,
નરસૈના નાથનું નામ મોટું. સાંભળો ૦ ૫

૩

સ્વામી સાચું કહું, મોલવું હવે^૨ રહું,
કંથનાં વચન તે વેદવાણી;
ભવ તણું નાવ તે ભક્તિ ભૂધર તણી,
તેણે હું પ્રીછવું સંતહ આણી.^૩ સ્વામી ૦ ૧
નથી હરિ વેગળા, ભક્તિભાવે મળે,^૪
રાય ને રંક ત્યાં એક ઘાટે;
કોટિધ્વજ લખપતિ મન નાવે રતી,
શક સરખા ત્યહાં નહિ રે સાટે. સ્વામી ૦ ૨
બ્રહ્માના^૫ દેવ દયાળ શ્રીકૃષ્ણજી,
નિજ જન જાણીને શૂઘ લેશે;
પ્રીતની રીત તે જાય નહિ વીસરી,
બાળકીડા તણાં ચરિત્ર કહેશે. સ્વામી ૦ ૩

૧. 'મન'—ગૂં ૧. ૨. 'નવ'—ગૂં ૨.

૩. 'જાણી'—ગૂં ૧; 'પ્રેમ આણી'—ગૂં ૨.

૪. 'મળ્યા'—ડાં ૨; કાં.

૫. 'બ્રહ્માણ'—ડાં ૧; 'બ્રહ્મા'—ગૂં ૧; 'બ્રહ્મા

હીન . . . '—ગૂં ૨; 'બ્રહ્મણ્ય . . . '—કાં.

નથી કાંઈ પહેરવા, ભેટ લઈને^૧ જવા,
 કેમ કરી જાણશે કૃષ્ણ કામી^૨ ?
 દત્ત નથી આપણું, વદન લગ્નમણું,
 જાયતાં^૩ લાજું નરસૈનો સ્વામી. સ્વામી૦ ૪

૪

વીનતી વળા કહું, ભેટ લાવી દઉં,
 પોતિયે તાંદુલ-ગાંઠ બાંધો;
 જાણશે થોડે ઘણું, ભાવ ભોજન તણું,
 ધન્ય શ્રીકૃષ્ણશું સ્નેહ સાંધ્યો. વીનતી૦ ૧
 ભીલડીનાં ખેર તે ભાવે આરોગિયાં,
 જૂહું અન્ન આહીરનું લીધું^૪;
 ભક્ત વિદુરની ભાજી પ્રેમે^૫ જમ્યા,
 ભૂપનું નોતરું પાછું કીધું. વીનતી૦ ૨
 પેરે પેરે પાંડવ^૬-કષ્ટ નિવારિયાં,
 ભક્ત કારણ કંઈ દુષ્ટ માર્યા;
 ઊંચ ને નીચનું એને છે પારખું,
 પતિત અધર્મી કંઈ કાટિ તાર્યા. વીનતી૦ ૩

૧. 'લઈ જવાને'—કા૦ ૨, ગૂ૦ ૧; 'ત્યાં લઈ જવા'—ગૂ૦ ૨.

૨. 'સ્વામી'—કા૦ ૨.

૩. 'નીરખતાં લાજે . . .'—કા૦

૪. 'ખાધું'—કા૦ ૨.

૫. 'ભાવે'—કા૦.

૬. 'પાંડવનાં'—ગૂ૦ ૧, ૨.

ભક્તિવશ વિઠ્ઠલો સંત સાથે ભલો,
 સમો વર્તે, નવ ચૂકે ટાણે^૧;
 સંત સમરે ત્યહાં આવી ઊભો રહે,
 ભક્તના મન તણો ભાવ જાણે.^૨ વીનતી૦ ૪
 જાઓ^૩ વેગે કરી, જુઓ^૪ મુક્તિપુરી,
 ધન્ય ધન્ય તારુણી, સંદેહ^૫ ટાળ્યો;
 નરસૈના નાથને નીરખુ^૬ નિશ્ચય કરી,
 કામિની કંથને બાંહે^૭ ઝાલ્યો. વીનતી૦ ૫

પ

ચાલિયો વાટમાં જ્ઞાનના ઘાટમાં,
 મિત્ર મોહન તણું નામ લેતો;
 ધન્ય તું નાર, અવતાર સફળ કર્યો,
 કૃષ્ણ તું, કૃષ્ણ તું, એમ કહેતો. ચાલિયો૦ ૧
 માગવું મૃત્યું પ્રમાણ^૮ છે પ્રાણીને,
 લોભ કીધે ત્યહાં પ્રીત તૂટે;

-
૧. 'ટાણું' — ૬૧૦ ૨, ગૂ૦ ૧.
 ૨. 'જાણું' — ૬૧૦ ૨
 ૩. 'જાઉં' — ગૂ૦ ૧, ૬૧૦ ૨.
 ૪. 'જોઉં' — ૬૧૦ ૨; 'જોઈ' — ગૂ૦ ૧; 'નીરખો' — ૬૧૦.
 ૫. 'સ્નેહ ન્યાળો' — ૬૧૦; 'ધન્ય તે નાથશું સ્નેહ તમારો' — ગૂ૦ ૨; 'સંદેહ ઢાલ્યો' — ૬૧૦ ૧.
 ૬. 'નીરખા' — ૬૧૦ ૧; 'નયને નીરખું કરી (કરી ?)' — ૬૧૦ ૨.
 ૭. 'બાહાર ભાલો (ભાળ્યો ?)' — ૬૧૦ ૨.
 ૮. 'પ્રમાણ' — ગૂ૦ ૧.

મન અબળા સુખે વાટ જોતી રહે,
માગતાં બાંધવ મર્મ^૧ છૂટે. ચાલિયો ૦ ૨

વાટ જોવી નથી, માગવું મેં નથી,
ભોગવું કર્મ જે ભાગ્ય લાવ્યો;

શ્રીપતિ-નાથને રંક હું સરજિયો^૨,
એમ કરતો જહુ^૩-દાર આવ્યો. ચાલિયો ૦ ૩

આવી ઊભો રહ્યો, કંઠ ગદગદ થયો,
કોટિ શશી અર્કની જ્યોત ભાસે;
રત્નજડિત મણિ કાંતિ^૪ ભાસે ધણી.

પોળિયે જર્ઘ કલ્પું કૃષ્ણ પાસે. ચાલિયો ૦ ૪*
મંદિરમાં^૫ તેડિયા, ચાલીને ભેટિયા,
ત્રિવિધના તાપ તે સર્વ નાદા;

૧. 'મામ'—ગૂં ૧.

૨. 'શ્રીપતિનાથ એ, રંક હું બાપડો'—ગૂં ૨; 'શ્રીપતિનાથે મને રંક સરજિયો'—કાં; (લીધેલો પાઠ ત્રણે પ્રતોમાં એકસમાન છે).

૩. કાં ૧ માં 'ઘજ' જેવો અસ્પષ્ટ પાઠ છે; પણ તે 'ઢિજ' નથી; 'ઢિજ દાર'—કાં; 'કૃષ્ણદાર'—ગૂં ૨; 'કુજ બાહાર'—ગૂં ૧.

૪. 'ભુવન શોભા ધણી'—કાં ૨.

* ગૂં ૨ માં આ દૂંકનાં ચરણોનો ક્રમ ભુલો છે. ચિપરનાં ૩, ૨, ૧, ૪ ચરણો ત્યાં અનુક્રમે ૧, ૨, ૩, ૪ છે.

૫. 'મંદિરમાં'—કાં ૧, ૨, ગૂં ૧, ૨. જંદ સાર કાંએ 'મંદિરે' કરી લીધું લાગે છે.

હેમસિંહાસને લઈને બેસાડ્યા,

તાણુતાં વિપ્રનાં વસ્ત્ર ફાટ્યાં. ચાલિયો ૦ ૫

તેલ કુલેલ મર્દન કરાવિયું,

ઉણોદક લેઈને સ્નાન કરીયું;

કનકની પાવડી ચરણુ આગળ ધરી,

કૃણે ચરણોદક શીશ લીધું. ચાલિયો ૦ ૬

પીતાંબર પટ નવ વટ^૧ પહેરાવિયું,

કંચનથાળ રામાએ દીધા;

ભાવતાં ભોજન કૃણુ સાથે* કર્યાં,

લીધાં આચમન ને કાજ સીધ્યાં. ચાલિયો ૦ ૭

શ્રીકૃણે પય^૨કર પર પોઢાડ્યા,

દધિસુતા વીંઝણે વાયુ ભરતાં;^૩

સત્યભામા-આદદઈ^૪ નાર નીરખી રહી,

નરસૈનો નાથ ચરણુસેવા^૫ કરતા. ચાલિયો ૦ ૮

૧. 'નવે ઘાટ' — ૬૧૦ ૧. * 'હાથે' — ૩૧૦

૨. 'પલંગ પરે' — ૪૦૦ ૧; 'શ્રીકૃણુએ પ્રેમે પલંગ પોઢાડ્યા' — ૪૦૦ ૨.

૩. 'કરતાં' — ૪૦૦ ૨.

૪. 'સત્યભામાદિક' — ૩૧૦; 'સત્યભામા આદે' — ૪૦૦ ૨. ત્રણે જૂની પ્રતોમાં મળેલું જૂનું રૂપ ઉપર સંઘર્ષ છે.

૫. 'સેવા જ' — ૬૧૦ ૨, ૪૦૦ ૨. ૩૧૦ માં (છંદ સાર?) 'પદસેવ' કયું છે.

ભાગ્ય જોજો, રે, આ કૃપણ બિશુક તણું,^૧

રુકિમણી આદર્શ^૨ નાર બોલે;

હળધર જોગ તે ભોગ પમાડિયો,

અજ-અંબરીપથી અધિક તોલે. ભાગ્ય૦ ૧

તન દુર્બળ ધણું, વદન લજ્જમણું,

મલિન વસ્ત્ર ને અંગ ચૂતો;

ત્રિગુણને દુર્લભ સેજ રામા^૩ તણી,

વશ કરી નાથને પલંગ સૂતો. ભાગ્ય૦ ૨

અંગોઅંગ કમકમે, ધમણ મોંએ ધમે,

અસિત ઝરવાળિયે નાક લોહતો^૪;

શામળે સેજ પર પ્રેમે પધરાવિયો^૫,

સનક નારદ થકી કીધો મોટો^૬. ભાગ્ય૦ ૩

જોજો કૌતુક હરિ, દેહદશા ફરી,

કૃપણ તે કૃષ્ણને સંગ^૭ સૂતો;

૧. ‘. . . લાઈ, ભૂરચાં (પૃથ્વીનાં ?) માનવી ’— કા. ૧.

‘ રે આ ’ બદલે ‘ લાઈ ’— ગૂ. ૧; ‘ બાઈ ’— ગૂ. ૨, કા. ૦.

૨. જુઓ પા. ૧૩, ટીપ ૪; ‘ આદે સૌ ’— ગૂ. ૨, કા. ૦.

૩. ‘ રમાપતિ ’— ગૂ. ૨.

૪. ‘ ઉધરસે ને વળી નાક લૂતો ’— કા. ૦, ચારે પ્રત ઉપલો
પાઠ જ આપે છે.

૫. આ લીટી કા. ૦ માં નથી, ચારે પ્રતોમાં તે છે.

૬. ‘ પલંગ ’— ગૂ. ૨.

ભક્તને વશ તે વશ નહિ કાઈને,
 દિન તણા ત્રિવિધના તાપ છૂટયો. ભાગ્યં ૪*
 પોઠીને ઊઠિયા, આસને બેસાડિયા,
 વદન પખાળવા વારિ^૧ દીધું;
 કનક-ઝારી ભરી મિષ્ટ જળ આપિયું,
 સ્વાદ સુધા થકી અધિક પીધું^૨. ભાગ્યં ૫
 શ્રીમુખે બોલિયા, કહોજી બાંધવ તમો,
 બ્રહ્મચારી હુંને^૩ ગૃહસ્થ કીધો;
 કુશળ છે બાળગોપાળ જે તમ તણાં ?
 ભાગ્ય મોરું, હુંને ચિત્ત દીધો.^૪ ભાગ્યં ૬
 ગૃહસ્થના ધર્મમાં હું જ લખદી^૫ રહ્યો,
 હું ને મારું તેમાં^૬ જગત ભૂલ્યો;

* ગૂં ૧ માં આ આખી ટૂંક નથી; ગૂં ૨ માં છેલ્લાં બે ચરણ જુદાં છે — ‘ ઇદ્ર કુબેરથી અધિક ભોગ પમાડિયા, દિનને ત્રિવિધ. . . . ’. કાં ૦ માં છેલ્લાં બે ચરણ નથી.

૧. ‘ ઉઠક ’ — ગૂં ૧; ‘ પાણી ’ — ગૂં ૨.

૨. ‘ કીધો ’ — ગૂં ૨.

૩. કાં ૧, ૨ તથા ગૂં ૧ માં ‘ હુંને ગૃહસ્થ ’ પાઠ મળે છે. અર્થ સ્પષ્ટ નથી; કાંએ અર્થ કલ્પીને (?) આવો પાઠ કર્યો હશે — ‘ કે ગૃહધર્મ ’ ? ગૂં ૨ માં — ‘ બ્રહ્મચારીએ મુને ગૃહસ્થ કીધો ’ — છે, તે પણ ઉપરને મળતો જ પાઠ છે.

૪. ‘ લીધો ’ — ગૂં ૨, કાં.

૫. ‘ બૂડી ’ — ગૂં ૧; ‘ લુખધી ’ (લુખ ? લખદી ?) — ગૂં ૨.

૬. ‘ જ તેમાં જ ભૂલ્યો ’ — ગૂં ૨.

મિત્ર સુદામાની શ્વ લીધી નહિ,
 કામિની-કેલમાં^૧ હું જ દૂધ્યો. ભાગ્યં ૭
 સાંદીપનિ ગોરને ત્યાં આપણે બે ભણ્યા^૨,
 ધન્ય ધન્ય, વીર, તે સફળ દહાડો;
 એક રેણી રહ્યા^૩ વનમાં આપણે,
 સરપણ ભાગતાં મેઘ ત્રાડ્યો. ભાગ્યં ૮
 અન્ન લીધા વિના ભૂખ્યા ગેસી રહ્યા,
 ગોરાણીએ આપણી ત્રીઠ જાણી;
 વીસરી ગયું કે^૪ વીર, તુંને સાંભરે,
 સાંદીપનિ^૫ ગોરની અચળ વાણી ? ભાગ્યં ૯
 ભાભીએ ભેટ જે મોકલી મુજ ભણી
 ભાવશું, ભાઈજી,^૬ લાગે મીઠી;
 સંક્રાંતિમાં ગાંઠડી વિપ્ર આઘી^૭ ધરે,
 નરસૈના નાથે તે નજરે^૮ દીડી. ભાગ્યં ૧૦

૧. 'કેલ' — કાલ; 'કંદ' — ગૂં ૨.

૨. બધે મળતા 'સાંદીપ'નું 'સાંદીપનિ' — કાલ પરથી કરેલું છે.

૩. 'વહી ગઈ વનમાં રજળતાં' — ગૂં ૨.

૪. 'કે' પહેલાં 'છે' વધારે કાલ માં છે તે જાતર ?

૫. 'સાંદીપ' મળતા પાઠનું 'સાંદીપનિ' કાલ પરથી કર્યું છે.

૬. 'ભાઈને' — કાલ ૨; 'લાવો ભાઈ' — ગૂં ૨; 'ભાઈ તે' — ગૂં ૧, કાલ

૭. 'અલગી' — કાલ ૧.

૮. 'નજરે' — કાલ ૨.

છપ્પન ભોગ જ્યાં, કવણુ તાંદુલ ત્યાં !

આપતાં મન સંકાય આવે;

જોઈએ તે સર્વ આવી મળે કૃષ્ણને,

તાંદુલ ભેટ ત્યાં તુચ્છ કહાવે. છપ્પન૦ ૧

ધાર્મ લીધા હરિ, મુષ્ટિ^૧ તાંદુલ ભરી,

પ્રેમે આરોગિયા તૃપ્તિ પામી;

છદ્ર કુખેરથી અધિક વૈભવ કર્યો,

રુકિમણી કર ગ્રહો શીશ નામી. છપ્પન૦ ૨

‘ એક રહ્યાં અમો, એક બીજા તમો,

ભક્તને અઢળક દાન હેતાં;’

પ્રેમદા પ્રીતનાં વચન એવાં કહ્યાં,

હાથ સાણી ત્રીજી મૂઠ ભરતાં. છપ્પન૦ ૩

વીનતાનાં વચન તે વિપ્ર સમજ્યો નહિ,

ચાલવા ઘર ભણી શાખ માગી;

નરસૈને નાથે રજર્મ દાર વળાવિયો,

મન તણી આરત સર્વે ભાગી.૩ છપ્પન૦ ૪*

૧. ‘ મૂઠ ’— ૬૧૦ ૨.

૨. ‘ દુર્બળપણું ટાળિયું ’— ૬૧૦

૩. ‘ ભૂખનાં દુઃખની ભીડ ભાગી ’— ૬૧૦

* આ પછી ક્રમ ગૂં ૨ માં (ને ૬૧૦ માં) એક પદ વધારે છે (જુઓ શરૂમાં નિવેદનમાં). જે ક્ષેપક લાગે છે. અર્થદષ્ટિએ પણ તે વિસંવાદી જ છે.

ધન્ય તું, ધન્ય તું, રાય રણછોડજી,
 દીન જાણી હુંને માન દીધું;
 નહિ મુજ જોગ તે ભોગ મેં ભોગવ્યા,
 અજ-અંબરીપથી અધિક કીધું.^૧ ધન્ય૦ ૧

કનક-આસન પરે મુજને બેસાડ્યો,
 રુકિમણી વચન તે હાથ સહાતાં;
 હેત આણી હરિ ચરણ તળાંસિયાં,
 ખટ-રસ ભોજન સંગ કરતાં. ધન્ય૦ ૨

નાનપણુ^૨ તણો સ્નેહ નવ વીસર્યો,
 મિત્ર મોહન તણી પ્રીત સાચી;
 દીન જાણી હુંને દયા કીધી ઘણી^૩,
 રંક બેસાડ્યો કનક-માંચી. ધન્ય૦ ૩

ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણજી, સંતસેવા કરી,—
 ધ્યાન ધરતો^૪ નિજ દ્વાર આવ્યો;
 રતનજડિત મણિ ભવન^૫ શોભા ઘણી,
 દેવ શું દારિકા^૬ ફરીને લાવ્યો! ધન્ય૦ ૪

૧. 'કીધો'—ગૂં ૧.

૨. 'નાનપણુ'—ગૂં ૧; 'નાનપણુનો'—હાં ૧, ૨, ગૂં ૨.

૩. 'હેતથી હળીમણી માન દીધું' મને'—કાં.

૪. 'એમ કરતાં'—ગૂં ૨.

૫. 'કાંતિ ભાસી (શોભે ગૂં ૨) રહી'—હાં ૨, ગૂં ૧.

૬. 'ફેરી દુવારકાં જ લાવ્યો'—ગૂં ૨.

કનકની ભૂમિ ને વિદુમના થાંભલા,
 અર્કની જ્યોત ઉઘોત દીસે;
 ખાન ને પાન વિહાર સ્થાનક ત્યહાં,
 કામીજન નીરખતાં કામ હીસે.^૧ ધન્ય૦ ૫*

સપ્ત-નવ વરસની દીદી ત્યાં સુંદરી,
 નવલજ્ઞેજન ત્યહાં નાર નીરખી;
 સોળ શણુગાર ને વસ્ત્ર સુંદર ધર્યાં,
 દેવ વિમાનથી રહ્યા રે નીરખી. ધન્ય૦ ૬

સહસ્ત્ર દાસી વળી નાર વીંટી મળી,
 કામિની કંથની પાસ આવી :
 ‘સ્વામી, સ્વામી, હું તો દાસી છું તમ તણી,
 મંદિર પધારીએ પ્રેમ લાવી.’ ધન્ય૦ ૮

ગોમતીસ્નાન ને નીરખવું^૨ કૃષ્ણનું,
 પુણ્ય પ્રગટ થયું, પાપ નાહું;
 આ^૩ કલિકાલમાં જંતુ સહેજે તરે,
 જેને શ્રીકૃષ્ણશું હોય ધાહું.^૪ ધન્ય૦ ૯

૧. ‘કામની જનના કામ હીસે’—ગૂ૦ ૨.

* આ ૫ મી દૃંક ૬૧૦ ૨ માં પડે છે.

૨. ‘કૃષ્ણશું’ (કૃષ્ણને—ગૂ૦ ૨) નીરખવું’—ગૂ૦ ૧

૩. ૬૧૦ માં આ લીટી આમ છે—

‘તે થકી સમૃદ્ધિ આ સકલ તે સાંપડી,

મટી ગયું આપણું ભાગ્ય માહું.’

બધી હાથપ્રતોમાં ઉપર સ્વીકારેલી જ લીટી છે.

૪. ‘ધાહું’—ગૂ૦ ૨; ‘સાયું’—૬૧૦ ૨.

શ્રીકૃષ્ણ-માહાત્મ્ય લહી ઘેર આવ્યો વહી^૧,
 નવલ-જોખન થયાં નર ને નારી;
 વારતા રકથતાં રજની વીતી ગઈ,
 નરસૈના નાથની^૩ પ્રીત ભારી. ધન્ય ૧૦*

૧. 'સહી' — ગૂં ૧.

૨. 'કરતાં' — ગૂં ૨

૩ 'સ્વામીના ગુણ વિસ્તારી' — ગૂં ૨.

* આ આખી (૧૦મી) ટૂંક ૬૧૦ ૨ માં પડે છે.

